

KES ON KLASSIK?

Hasso Krulli loojanatuurist

TÕNIS PARKSEPP

Umbes kümme aastat tagasi, kui ilmus Hasso Krulli eepos „Meeter ja De-meeter”, kirjutas Jaan Kaplinski (2004: 123), et teos kuulub „kategoriasse, mida tavaliselt nimetatakse kirjandusklassikaks”. Kuigi antud hinnang ei olnud sugugi esimene või viimane kiitus Krulli teostele, võib seda seika tagantjärele küllaltki tähenduslikuks pidada. Krulli loominguline küpsus oli lõplikult saavutatud ja teekond marginaalsusest keskmesse sai mõnes mõttes läbi. Ometi ei ole siinkohal oluline mitte niivõrd teatepulga üleandmise akt (ühelt klassikult teisele), vaid see, et tegemist oli just eesti kirjanduse seisukohast märkimisväärse pöördepunktiga.

I

Kui Krull 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses eesti kirjandusmaastikule sisenen, tunnustati teda eelkõige kui lääne (põhiliselt prantsuse) kirjandusfilosoofiliste ideede sissetoojat. Tema rohkearvulised kriitilised kirjutised, mille tollane koorekiht koondub kogumikku „Katkestuse kultuur” (Krull 1996), tutvustasid nii Eestis võõraid teoreetikuid (Jacques Derrida, Michel Foucault, Julia Kristeva, Roland Barthes, Jacques Lacan jt) koos vajamineva terminoloogiaga kui ka valgustasid uutelt positsioonidelt läbi senist kirjanduskaanonit (Hando Runnel kui postmodernist, Juhan Liivi marginaalsus jne). Selle kõige eesmärk oli raputada staatikasse tardunud kirjanduselu ning tõsta kirjandusdiskussiooni üldist taset. Prooviti seada kahtluse alla seniseid kaanoni valikuprintsiipe, mida piltlikult kirjeldaks Krulli kujutluspilt Tuglase varisemisest (Krull 1996: 151), ning täiendada toimivat mõtestamisprotsessi erinevate vaatenurkade ja metoodikatega.

Tollase kirjandussituatsiooni paremaks mõistmiseks sobib suurepäraselt Tõnu Õnnepalu arvustus Krulli luulekogule „Swinburne”, mis selle asemel et antud teksti analüüsida, keskendub pakilisematele autoriga seonduvatele küsimustele: „Seal, Ajaloo asüülis,¹ saab Riigist veidrik vanamees, kes uhkeldab kõikvõimalike kolikambri-regaalidega...., ja Kultuurist saab ekstravagantne eideke, kes istub pargipingil ja harutab oma igavesest Ridikülist sama igavesi kirjuid kaltsusid... Jah, ja see eideke on ju päris armas. Kui piinlikkustundest jagu saada ja temaga juttu teha, siis võiks temalt midagi üsna ootamatut kuulda. Nagu võiks ehk midagi ootamatut kuulda pensionile lastud kirjandusõpetajalt, kellel pole enam kohustust rääkida, et Under, Suits ja Tuglas olid suured kirjanikud. Võibolla olid nad hoopis andetud kenitlejad, kellel aga

¹ Märnatavalt irooniline „Ajaloo astüül” on Õnnepalu seletuse järgi saabunud siis, kui võimutsema on hakanud (uue ajastu) Meedia, kes oma esivanemad Riigi ja Kultuuri kõrvale heidab.

oli nii viljakust kui ka poliitilist taipu, et ennast kirjanduslukku sättida, võimule sokutada? Samuti kui ta võib nüüd kahelda, kas Tammsaarel polegi ehk midagi pistmist tolle rahvuslik-maalähedase-monumentaalse hernetondiga, mis temast kõikide režiiimide aegsete kirjanduslugude ühisteenena on saanud. Võibolla on ta hoopis üks päris huvitav kirjanik, kes on kirjutanud kaks head lühiromaani ja ühe täiesti saba ja sarvedeta epopöa?” (Önnepalu 1995: 1561.) Siinkohal on märgata, kuidas eesti kirjanduse kõigutamatud kujud ühtäkki varisema hakkavad. Nende voorused ei asu enam väljaspool diskussiooni, vaid on kahtluse alla seatud. Kuid nagu Önnepalu põhjendab, pole selle iseloomustuse eesmärk antud kirjanikke kritiseerida, vaid „kahelda neis kui *institutsioonides*”, kuna nüüd peaks olema võimalik „suhteliselt karistamatult ja avalikult omada *isiklikku kirjanduslugu*” (Önnepalu 1995: 1561). See kirjandusloo rõhutatud subjektiivsus, mis oma olemuselt on üsnagi lähedane Roland Barthes'i „Autori surmas” aset leidvale lugeja sündimisele, ongi positsioon, mille alusepanijaks võib muuhulgas pidada Hasso Krulli.

Niisiis tekkis 1990. aastatel olukord, kus iga autori klassikalisisus (tähtsus, suurus) sattus ümberdefineerimisele, ja Krulli roll nende muutuste algatamisel on märgiline. Aastal 1991 avaldatud manifestis „Väikese kirjanduse poolt” sõnastab Krull ka selle, milline võiks olla uutmoodi kirjandus: „Niimoodi kirjutada, et selles midagi ilusat ei võida näha. Midagi suurt klassilist, eeskujulikku, igavikulist. Ei midagi püsiväärtuslikku. Midagi isikupärast. [---] Kirjutame nõnda, et see poleks mitte kellelegi vajalik. Ei mingit suurt projekti: mingit modernismi. Mitte midagi uuenduslikku ega kaasaegset. —*— Niivõrd väike kirjandus, et seda peab tikutulega otsima suure kirjanduse turul. [---] Autoriteete ja eeskujusid ei saa siis olla, kui ise kunagi ei taheta saada autoriteetseks ja eeskujulikuks. Aga siis pole kirjandust. —*— Kirjutada nii nagu võõras keeles. Selges eesti keeles. Nii nagu oleks ma keegi teine, aga ma ei tunne teda. Nagu oleks ma mees või naine. [---] Väga väikese vähemuse ebatavaliselt väike kirjandus. Mõnikord-loevad kõik inimesed” (Krull 1991). On märgata, kuidas kirjandus ei peaks olema enam eeskujulik, sellel ei tohiks olla mingit eesmärki või püsiväärtust, see on väike ja õnnepalulikult öeldes – armas. Ometi peitub tolles manifestis peale silmanähtava opositsioonilisuse „suurele kirjandusele” ka midagi sellist, mis Krulli võitluslikkuse juba algusest peale eripäraseks ning ambivalentseks teeb. Nimelt ei pea uutmoodi kirjandus olema kuidagi uuenduslik või kaasaegne. Krull osutab isegi, et kuigi eeskujudest ei pääse, sest „siis pole kirjandust”, tuleb kirjutada „nii nagu oleks ma keegi teine”. Järelkult ei kuuluta antud manifest ainult eelkäijate kõrvale lükkamise või eesti kirjandussituatsiooni värskendamise vajadust, vaid hoopis uutmoodi autoripositsiooni. See tähendab, et kuigi Krull manifesteerib iseoma arusaama kirjanduse väiksusest, pihustab ta seda tehes enda (kui autori) vaatepunkti laiali. Mõnes mõttes ei ole see Krulli enese, vaid kellegi teise manifestatsioon.

Seesugune paradoks on viinud mind varasemates kirjutistes (vt Parksepp 2009) arusaamani Krullist kui triksterist.² Just triksteri kuju oma ambivalent-

² „Trikster on kas ise maailma looja või loomise tähtsamaid osalisi, ta on viibinud universumi tekke juures, tunneb maa ja taeva lahutamise kunsti ning on ühtaegu inimese looja ja esimene inimene. [---] Triksterist saab kultuurikangelane, ta katsetab inimliku olemise erinevaid võimalusi, proovides järele ka ummikteed, kehtestab kombed ja keelud ning leiutab igasugu tehnilisi võtteid, mis annavad kultuurile selle tänapäevase näo. Ta võib teha inimese elu hõlpsamaks ja täiuslikumaks, aga võib välja mõelda ka takistusi, et inimesed ei läheks laisaks” (Krull 2006a: 30–31).

suses (loov-lõhkuv, lubav-keelav, leiutav-takistav) on sobilik hõlmamaks eri poolusi Krulli loojanatuuris (strukturealism-poststrukturealism, nihilism-terrorism, kiri-mõnu, ainulisus-paljusus). Näiteks võimaldab see loomuliku arenguna seletada, miks Krull pöördus pärast strukturealismi ja poststrukturealismiga tegelemist loomislugude ning müütide valda. Strukturealistlik märkide süsteemiihalus on oma olemuselt küllaltki sarnane loomislugude sõltuvusega erinevatest kosmilistest mustritest ning kirjadest. Samuti pakub poststrukturealistlik süsteemieitus oma relatiivsusega sarnast mängulisust, mida erinevates mütoloogiates tekitab mõnu genereeriv loomisprotsess (näiteks kangakudumine). Otse loomulikult ei ole kattumine täielik, ent just triksteri kujundi kaudu on võimalik seletada, miks Krulli tekstides erinevad poolused üksteist tühistamata koos püsivad.

Krulli filosoofia üheks huvitavamaks triksterlikuks vastanduseks on siinkohal paljusus ja ainulisus. Tegemist on mõistepaariga, mis ilmus eksplitsiitselt Krulli tekstikorpusesse ammu enne samanimelist esseekogumikku „Paljusus ja ainulisus” (2009), üksiku poleemilise artiklina. Seal sõnastab Krull oma loomingu ühe peamise juhtidee: „Ainulisus on oluline just sellepärast, et paljusus polegi muud kui erinevate ainulisuste rohkus. Selleks, et pluralism toimiks, on vaja just võimalikult palju erisuguseid ainulisusi. Ainulisuse õigus on vabaduse realiseerimiseks kõige tähtsam” (Krull 2001b). Nimelt on Krulli jaoks olnud alati oluline kultuuriline mitmuslikkus, mida hoiab üleval erinevate üksikosade rohkus. Ometi ei tähenda taoline paljusus, et kõik ainulisused oleksid võrdselt sobilikud. Näiteks ei ole arusaamise mõttes väga vahet, kas Uku Masingu *y* on tema tekstide avaldamisel asendatud toimetaja poolt *ü*-ga või mitte. Masingu tekstide tegeliku kirjaviisi seisukohast on see aga põhimõtteline küsimus, millele Krull kohe ka tähelepanu pöörab (vt Krull 2000: 74). See on ühe ainulisuse tasalülitamine teise arvel. See on vabaduse rikkumine, mis laiemas plaanis Krulli jaoks tähendab, et igasugune homogeniseeriv ja isoleeriv kultuurinähtus on väär ainulisus (vt Kangro 2010). Nagu Krull intervjuus Sven Vabarile ütleb: „Teiste tühistamise ja vähendamise tung tundub mulle nõrkusena” (Krull 2009: 192).

Siit jõuamegi Krulli esseistikas esineva põhisõlmeni. Kui rääkida Krulli loojanatuuri vastandlikkusest (n-õ triksterlikkusest), siis tuleb meele pida, et kõik mõeldavad filosoofilised poolused (mõnu-kiri, paljusus-ainulisus) on seal alati omavahelises sõltuvuses, kuuludes lahutamatu kokku. Ilma sellise üksiku ja üldise vahel toimuva kahe-suunalise liikumiseta pole võimalik kummastki poolusest lõpuni aru saada, sest isoleerituna võttes on mõlemal nähtusel oht muutuda absoluutseks (teist poolust tühistavaks). Vaadeldes uuesti eespool toodud manifesti, tähendab see, et esitatud on korraga nii ühe mõtleja ainuline vaade kirjandusele kui ka selle positsiooni teadlik õõnestamine, et võimaldada dialoogi. Põhimõtteliselt saab siit summeerida, et just mitmetasandiline hääle paljusus on igale Krulli tekstile iseloomulik. Näiteks Krulli loomislugusid ja mütoloogiaid käsitlevad kirjutised („Loomise mõnu ja kiri”, „Jumalanna pesa”) ei anna kunagi ainuüksi sissevaadet eesti kultuuri suulisse pärimusse, vaid põimivad seda oskuslikult väga eripäraste folkloorsete materjalidega Põhja-Ameerika põlisrahvaste loomislugudest, kuni antiikmütoloogiani. Folkloristi seisukohast on see küll kummastav ja nõutuks tegev (vt Valk 2006: 594), kuna teaduslik maailmapilt oma järelduste kontrolli-ihaluses sellist miksimist kuidagi ei soosi, aga Krulli jaoks ei ole selles mi-

dagi imelikku. Iga pärimuskillu või kirjandusteose üksikut ainulisust on just analoogselt vastuoluliste kultuurinähtuste kaudu kõige parem avada, sest ainult niimoodi on võimalik ületada kõikmõeldavad ajaloo amneesias tingitud sotsiaalkultuurilised katkestused. Erinevad ainulisused (eeposed, romaanid, luuletused, laulud, pajatused jne) põimuvad Krulli käsitlustes kokku kultuuri- ja ajastuüleseks keeleliseks ruumiks, mis neile ainulisustele, näiteks eesti rahvalauludele, tagasi peegeldudes pole enam kuidagi võetav monoteistliku ega dogmaatilisena. Krull proovib nõnda pakkuda inimeseks olemisele suuremat seletusjõudu – kontakti vaimlise kosmosega.

II

Krulli kriitilistes kirjutistes esinevaid tendentse on märgata tema luuleski. Kuid luules esinevad liikumised erinevatel teksti- ja keeletasanditel nõuavad kordi rohkem tähelepanu kui olemuselt seletuslikud esseed. Ühelt poolt teeb see luule kindlasti universaalsemaks, võimaldades püüelda kahesuunalisest triksterlikkusest kaugemale (vt Parksepp 2012). Teiselt poolt võib tekkida tõrge, kuna taolise paljususe hõlmamine on paras väljakutse. Seetõttu ei ole ehk imeks pandav, et Krulli luule laiemaid uurimusi veel ilmunud ei ole³, kuigi üksikuid tähelepanuväärseid sissevaateid siiski leidub⁴. Siinkohalgi oleks eesmärgiks eelkõige Krulli luule peamiste suundade markeerimine.

Sissejuhatuseks Krulli luulesse sobib kõige paremini Kajar Pruuli järelsona 1990. aastate luulevalimikus „Varjatud ilus haigus”. Seal kirjeldab Pruul (2000: 192), et Krulli varasemat luulet kannab „arusaam luuletusest pigem kui protsessist, mitte produktist”. See tähendab, et Krulli luuletused ei ole oma olemuselt kunagi valmis. Mitte et need oleksid lõpetamata või viimistlemata, vaid nad loovad mulje muutlikkusest. Nende olemusse on, vastavalt (luule)keele võimalustele, sisse kodeeritud liikuvus, mida iseloomustama hakates tuleb meelde Derrida *différance* ehk Krulli tõlkes „erinewus” (vt Krull 1993b). See, mille poole Krulli luule püüdleb, on ühelt poolt midagi tähenduseelset ja teiselt poolt igasuguse tähenduse pidev edasi libisemine.

Krulli luuletustele olemuslik liikuvus põhineb suuresti tema arusaamal luuletaja häälest. Kirjutises „„Isikupärane hää” ja luuletaja ülesanne” kirjeldab Krull, kuidas ta oma luuleloominguga on alati püüelnud ulatuslikuma kommunikatsioonitasandi poole (Krull 2009: 11). Kusjuures, nagu ta järgnevalt kirjeldab, tuleb selle tasandi saavutamiseks iseennast ja teisi tühistada (Krull 2009: 13). Kandes need vaated üle Krulli luulele, on märgata, kuidas tema luuletused ei koosnegi ainult ühest vaatepunktist, vaid vaatepunktide paljususest. See tähendab, et sealt ei ole välja toodav üks ja kindel isikupärane hää, vaid hoopis „isikupärane eikeegi” (Krull 2009: 10). Sarnaselt manifestis „Väikese kirjanduse poolt” kuulutatule on Krull luulet praktiseerides pihustanud oma autoripositsiooni võimalikult laiali, n-ö eikellekski, et esindada oma paljususes midagi sellist, mida piltlikult kirjeldavad kogus „Mustvalge” ilmunud värsid: „kameeleon ei muuda end / kurjusest vaid rõõmust // nii palju värvilisi pindu / mina kõigiga üks” (Krull 1986: 8). Kellega on Krull üks, on esimesi küsimusi, mida tema luulet lugedes tasub endale esitada.

³ Üheks huvitavamaks erandiks on siinkohal Joosep Susi (2013) tuntava nüansimeelega kirjutatud uurimus „Kohtamine filosoofiliste pudemetega Hasso Krulli luuleväljal”.

⁴ Olgu siinkohal välja toodud Jan Kausi (2001) ja Aare Pilve (2010) arvustused.

Krulli püüdlusi avaramale kommunikatsioonile aitab kõigepealt saavutada „võõra sõna” sekkumine tema tekstidesse (Pruul 2000: 193). Juba esimestest luulekogudest alates on Krulli värsid esindanud barthes'ilikku arusaama piirideta tekstist. See tähendab, et Krulli luule üritab segada endasse otseste või kaudsete osutuste kaudu võimalikult palju keelelisi reaalsusi, mille parimaks näiteks oleks eepos „Meeter ja Demeeter”. Taolise protsessi eesmärgiks on, olenemata viite olemusest või osutatava teksti laadist, luua uusi tähendusvälju. Kui Krull arvustab Kreutzwaldi „Lembitu” uustrükki, siis tema jaoks ei ole oluline mitte niivõrd rõhutada Kreutzwaldi teose usulis-filosoofilist algupära kui näidata, et ainuüksi lihtsa nimevahetusega (Buddhast Lembituks) on Kreutzwald loonud tõlke asemel uue kirjandusteose (Krull 2009: 176). Siit järeldub, et juba minimaalne erinevus kahe teksti vahel (Kreutzwaldi puhul pealkirja muutmine) loob alused vaatlemaks mõlemaid tekste iseseisvate teostenähtena. Seega ei tohi ka kõige otsesemad osutusi hilisemas tekstis tõlgendada eelnevaga ühtmoodi (ehk plagiaadina), kuna igasugune uus kultuurikontekst toob kaasa uued tähendusvarjundid. Sobivaks näiteks oleks siinkohal kogus „Luuletused 1987–1991” ilmunud luuletus: „No tere. Tere ka. / Tahtsin teile midagi ütelda. / Tahtsin kunagi ütelda, / et väidan: sel / aastal tuleb kevad teisiti. / Tiu-tiu ja tulistatakse. / *Aserid ütlesid, et nad lähevad koju.* / Hea sõnastus” (Krull 1993a: 90). Näiliselt on tegemist otseste osutusega (allusiooniga) Henrik Visnapuu tuntud luuletusele „Kolmas kiri Ingile” (Visnapuu 1920: 15–16). Lähemal vaatlemisel selgub aga, et Krull ei piirdu ainult Visnapuu onomatopoeetilise „tiu-tiu” ümbertõlgendamisega tulistamishelide tähistamiseks, vaid toob juba järgmises värsis sisse meie kultuuriruumis võrdlemisi tundmatud aserid. See kursiivis värss (või ehk isegi tsitaat), mis osutab aserite koju minemisele, tekitab „tiu-tiu ja tulistatakse” taustal assotsiatsioone sõjaga. Otsest paralleeli Aserbaidžaaniga ajaloost, võibki kerge vaevaga leida, et aasta enne Visnapuu luuletatud kevadet kuulutas Aserbaidžaan välja iseseisvuse. Järelikult tuli kevad seal tõepoolest teisiti. Ehk isegi samalaadselt „teisiti” kui Krulli luuletuse kirjutamisajal, 1990. aastate alguses, mil Aserbaidžaan taastas iseseisvuse. Lugejat jääb korruga kõnetama (või isegi teretama) justkui mitu eri võimalust, sest ühest sõnumit, mida luuletuse (ei)keegi tahab meile edasi anda, ei saa välja tuua. Luuletuse ainulisus on jäädavalt lõhutud (homogeensus vältitud) ja lugeja on kaasa haaratud paljususest, mida taoline vihjelisus tõlgendamiseks pakub. Loodud on seosed, mis enne luuletuse kirja panemist ei saanudki eksisteerida. Sestap ongi see hea sõnastus.

Liikuvust, mida Krulli luuletustes tekitab tekstiliste piiride kompamine, toetavad omalt poolt ka otsingud keele- ja värsipiiridel. Keelelisest aspektist on Krulli luule liikuv nii hääliku kui ka sõna tasandil. Hääliku või silbi tasandil liikumine tähendab suuresti anagrammilisuse kasvu. Näiteks „Demeetrist” saab „medeeter” või isegi „D / M // eeter” (Krull 2004: 15); „ihast” omakorda „ahi” ning „hai” (Krull 2001a: 69). Sõna ja värsi tasandil võib liikuvust märgata nii ühe luuletuse sees esinevate minimaalsete variatsioonidena kui ka tervet luulekogu ülesehitavate võtetena. Näiteks luuletuses „Vana mereröövli laul üksinda ümiseda väga lihtsal viisil” (Krull 2001a: 124) tekib „ei”, „no” ning „ja” omavahelisest kombineerimisest üks üllatuslik lauluke. Seevastu kolm analoogset modaalsõna „veel”, „ju” ning „vist” on ülesehitavaks komponendiks kolmele luuletsüklile ja tervele luulekogule „Veel ju vist” (Krull 2012). Niimoodi loob Krull oma tekstidele juba keeleliselt üsna omapärase sõlmituse.

Erinevad sõnad (samuti kujundid) võivad korduda värsist värssi, luuletusest luuletusse või rännata isegi kõikide luulekogude vahel. Seesuguse sõlmituse eesmärgiks pole aga korrastada Krulli luulet, nagu korrastab riim värsi lõppe, vaid kombata sõnade tähendusi võimalikult erilmelistes kontekstides. Kuigi Krulli luules esinev keeleüksuste liikumine ei ole lõpuni piiritletav ega loogiliselt järgitav,⁵ moodustub neist üksikosadest kokku võrgustik, mille eesmärgiks on keele enese tähenduslikkuse põlistamine ja edasi lükkamine. Põhimõtteliselt toimub midagi sellist, mida piltlikult kirjeldab luuletus „Keel” luulekogust „Talv”: „**Keel**. Käib suust sisse ja välja, / aga kus on tema koht? Kuidas saab / sinna? Keele juurde, / sõna / väga otseses / mõttes, / juuresse, juure sisse, / selle juure otsad lähevad järjest peenemaks / ja saavad lõpuks otsa, kui otsad / saavad otsa, / eks ole / see otsa / ots?” (Krull 2006b: 53). Krulli luule on otsinguline, leidmata päriselt luule tähenduslikkusele otsa – nagu keel, mis käib suust sisse ja välja. Nii otse kui kaude.

Krulli avarama kommunikatsioonitaotluse tulemuseks on midagi sellist, mida Aare Pilv (2010: 125–126) kirjeldab „mõistatamise pingekolletest” tekki „mõlemusega”. Just Pilve „mõlemus” aitab eespool mainitud Pruuli tähelepanekut, et „Krulli luule on kui protsess”, kõige paremini kokku võtta. Eri tähendusvarjundid on Krulli luules presenteeritud tihedalt kõrvuti, võimaldamata lugejal nendest ainult ühest tõlgendust luua. Krulli luuletused on oma olemuselt määratlematud, neil puudub kindel suund, hierarhia, lõpp, valitseb ainult pidev tagasitulek uute pingekollete või sõlmede juurde. Otsad jäävad nii-öelda lahtiseks. Eelnevalt osutatud „Keele” luuletuseski võib näha, kuidas täpselt ei saa järke ajada, kumba keelt (kas füüsilist elundit või verbaalset kommunikatsioonivahendit) kirjeldatakse. Samuti on problemaatiline lüüri- lise mina positsioon eelnevalt tsiteeritud luuletuses „Mustvalge”, kus tekstis olev „mina” on korraga kõigi pindadega üks ja samas ei ole ka. Kas see mina on sarnane kameeleoniga või on temaga üks? Kas kameeleon muudab ennast või hoopis värvi? Kõik need võimalused kehtivad võrdselt. Näiteks „Kornukoopias” ilmunud luuletuses „Apelsin” pole kuni lõpuni päris täpselt aru saada, kas sonett räägib rohkem naisest või apelsinist: „viiludehaaval ümmargune / koor nõelaga torgitud auke täis / pehme nagu käsipall / ja huultena mahlane” (Krull 2001a: 122). Neid näiteid võib tuua veel ja veel, nii üksiku kujundi kui ka terve luuletuse tasemel, aga lõppkokkuvõttes näitavad nad kõik Krulli luulele olemuslikku paljususe püüdlust. Nihet keele enese sees.

Kui Pruul oma ülevaate Krullist lõpetas, ütles ta, et „omaette huviväärne nähtus on, kuidas Krulli luules läbi kõigi muutuste, eri laadide ja keerukate intertekstuaalsete pealisehituste avaldab tugevat toimet üks ja seesama lihtsate aluskujundite komplekt: päike, lill, puu, linnud, tool, laud, käsi jne” (Pruul 2000: 194). Siinkohal meenub üks luuletus luulekogust „Kaalud”: „päike on paindub / tagasihoidlik mitmus / ta leiab / endale kaaslasi” (Krull 1997: 59). Kuigi Krulli luuletuste pealisehitiste raskepärasuse kõrval võivad Krulli aluskujundid mõjuda väga lihtsate või lausa naivistlikena, ei tohi unustada, et ka nemad kannavad samu tähendusi mida „keerukas pealisaparatuur”, moodustades klassikalises mõttes sisu ja vormi ühtsuse.

Meenutades taas Krulli väikese kirjanduse manifesti, oleks paslik küsida, kas Krull on tõesti üritanud kirjutada kuidagi niimoodi, et sellest ei tuleks väl-

⁵ Kui siis ehk ainult kujundlikult, sarnaselt unenäotööga: metonüümiliselt, metafoorselt jne.

ja midagi püsiväärtuslikku või isikupärast. Tema tekstide filosoofilisele aluspõhjale toetudes saab ju väita, et Krulli asemel peaks ikka olema keegi teine ja teise asemel eikeegi. Ometi on need ainulisuste kaudu paljususse ning tagasi liikumised oma laadilt küllaltki sarnased Charles Augustin Sainte-Beuve'i soovile, et klassik annaks edasi oma mõtteid nii avaras ja suures kui ka peenes ja arukas vormis (Sainte-Beuve 1938: 270). Selle määratluse järgi on oksüümoroonlikud poolused klassiku juures niisama märgatavad nagu triksteri juures. Nii klassik, kõigi aegade kaasaegne, kui ka trikster, kõige tühistaja ja uuesti looja, avardavad meie senist kogemusvälja. Kuid Krulli eepose klassikaks määratlemisega näitas Kaplinski omal ajal hoopis seda, et eesti kirjandus on lõpuks tõesti rikastavasse väiksusse jõudnud ega püüa enam iga hinna eest oma olemusele võõrapärastest suurvarjudest üle hüpata.

Kirjandus

- K a n g r o, Maarja 2010. Ligimesepoliitikast. – Vikerkaar, nr 10–11, lk 168–173.
- K a p l i n s k i, Jaan 2004. Hasso Krulli rõõmus fatalism. – Vikerkaar, nr 12, lk 120–123.
- K a u s, Jan 2001. Küllusetekst, teksti küllus. – Looming, nr 7, lk 1097–1102.
- K r u l l, Hasso 1986 = Max Harnoon. Mustvalge. Tallinn: Eesti Raamat.
- K r u l l, Hasso 1991. Väikese kirjanduse poolt. Manifest. – Kostabi, 16. X.
- K r u l l, Hasso 1993a. Luuletused 1987–1991. Tallinn: Vagabund.
- K r u l l, Hasso 1993b. Poststrukturealistlikud meetodid kirjanduse käsitlemisel II. 3. loeng. – Vikerkaar, nr 6, lk 53–57.
- K r u l l, Hasso 1996. Katkestuse kultuur. Tallinn: Vagabund.
- K r u l l, Hasso 1997. Kaalud. Tallinn: Vagabund.
- K r u l l, Hasso 2000. Millimallikas. Kirjutised 1996–2000. Tallinn: Vagabund.
- K r u l l, Hasso 2001a. Kornukoopia. Sada luuletust. Tallinn: Vagabund.
- K r u l l, Hasso 2001b. Paljusus ja ainulisus. – Eesti Ekspress. Areen, 2. VIII.
- K r u l l, Hasso 2004. Meeter ja Demeeter. Eepos. Tallinn: Vagabund.
- K r u l l, Hasso 2006a. Loomise mõnu ja kiri. – Loomingu Raamatukogu, nr 5–6. Tallinn: SA Kultuurileht.
- K r u l l, Hasso 2006b. Talv. Tallinn: Tuum.
- K r u l l, Hasso 2009. Paljusus ja ainulisus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- K r u l l, Hasso 2012. Veel ju vist. Mai 2010 – oktoober 2011. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- P a r k s e p p, Tõnis 2009. Kaks kaanonit, kaks Krulli. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- P a r k s e p p, Tõnis 2012. Juveel, vist. – Keel ja Kirjandus, nr 11, lk 847–849.
- P i l v, Aare 2010. Labürint polegi liiklusvahend. – Looming, nr 1, lk 125–128.
- P r u u l, Kajar 2000. Vana sajandi uued luuletajad. – Varjatud ilus haigus. Koost Kajar Pruul. Tartu: Eesti Kostabi Selts, lk 175–207.
- S a i n t e - B e u v e, C. A. 1938. Mis on klassik? – Valik prantsuse esseid. Koost ja tlk A. Aspel. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, lk 265–286.
- S u s i, Joosep 2013. Kohtamine filosoofiliste pudemetega Hasso Krulli luuleväljal. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Valk, Ülo 2006. Loomise lumm ja folkloorne fluidum. – Keel ja Kirjandus, nr 7, lk 591–594.

Visnapuu, Henrik 1920. Käoorvik. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.

Õnnepalu, Tõnu 1995. Hasso Krull, alanud sajandi kirjandusõpetaja. – Looming, nr 11, lk 1559–1562.

Who is a classic? The essence of Hasso Krull as an author

Keywords: trickster, classic, literary studies, Hasso Krull

The position of Hasso Krull in the Estonian literary landscape is somewhat paradoxical. Although he has already achieved the status of a classic, his critical texts keep emphasizing that an author needs to be selfless and impersonal. Hence the philosophical basis of his texts seems, among other things, to harbour a trickster who constantly keeps creating and revoking his own creation. The article is an attempt to analyse the opposite poles in the criticism and poetry by Hasso Krull. His critical texts reveal an interdependence of contrasting concepts, e.g. singularity and plurality. Krull's criticism is dialogical in essence, attempting to capture both the individual and the general. Poetry, however, enables a much more universal mobility between different levels of language and text. To Krull, poetry appears as a process, developed with an aim to capture a semantic multitude. His poems enjoy testing the boundaries of language, being basically indeterminate. Different interpretations are simultaneously valid and it should be impossible to make out a singular authorial voice. And yet this pursuit of semantic plurality has taken Krull not only further than himself, but has also defined his own image. Thus, his oeuvre serves as a fine illustration of the developments in the Estonian literary landscape over recent decades, inviting – like Charles Augustin Sainte-Beuve – to redefine what is a classic.

Tõnis Parksepp (b. 1987), MA, University of Tartu, Institute for Cultural Research and Fine Arts, Chair of Estonian Literature, doctoral student; Värske Rõhk, criticism editor, tonis.parksepp@va.ee